

Kuinka vähäisellä kielitaidolla työelämässä voi selviytyäkään?

Julkaistu 10. maaliskuuta 2011. Kirjoittanut Marita Härmälä.

Kirjoitus käsittelee kielitaidon merkitystä maahanmuuttajien ammatillisen osaamisen tunnistamisessa. Aihetta lähestytään Opetushallituksen rahoittaman OSAMA-hankkeen levitysseminaarin kautta, joka järjestettiin 14.2.2011 Espoossa.

Riittääkö Ett ögonblick?

Kun valitsin väitöskirjani (Härmälä 2008) otsikoksi pari vuotta sitten ”Riittääkö *Ett ögonblick* näytöksi merkonomilta edellytetystä kielitaidosta?”, sain osakseni jonkun verran palautetta ja ihmettelyä siitä, voiko todellakin muutaman sanan osaamisella selviytyä työelämässä. Otsikolla halusin kuitenkin mahdollisimman konkreettisesti osoittaa, että joissakin työtilanteissa voi riittää muutaman fraasin osaaminen vieraalla kielellä sen sijaan, että työntekijä jäisi ongelmatilanteessa täysin sanattomaksi. Tällä halusin korostaa, että kielitaitoa voi olla hyvin monentasoista ja monensisältöistä, eikä tavoitteena voi aina olla samantasoinen kielitaito useassa eri kielessä.

Tämä näkökulma mielessäni osallistuin 14.2.2011 Omnian ja Axxellin järjestämään OSAMA-seminaariin, jossa esiteltiin maahanmuuttajien osaamisen tunnistamiseksi kehitettyä sähköistä testiä. Testi tulee eri aikuisopistojen ja TE-toimistojen käyttöön ja se on laadittu Opetushallituksen rahoituksella. Testin suorittaminen ei edellytä suomen tai minkään muunkaan kielen taitoa. Ammatillisen osaamisen tunnistaminen tapahtuu kuvien avulla, ja testiä on tarkoitus käyttää yhtenä menetelmänä maahanmuuttajan kotimaassaan hankkiman ammatillisen osaamisen tunnistamiseen alkuvaiheessa. Osa testeistä on parhaillaan pilotoitavana ja saatuja kommentteja tullaan hyödyntämään testien jatkosuunnittelussa. Esimerkkinä ravintola-alalta seminaarissa esiteltiin tehtävä, jossa näytöllä oli kuva erilaisista veitsistä ja sipulista. Osallistujan piti valita veitsistä se, joka parhaiten soveltuisi sipulin leikkaamiseen. Vastaavanlaisia tehtäviä oli laadittu myös metalli-, rakennus- ja puutarha-alalle. Metallialan tehtäväesimerkkejä katsoessani oli helppo huomata, ettei tehtäviin ollut mahdollista vastata ilman metallialan koulutusta ja osaamista.

Pari viikkoa myöhemmin törmäsin toiseen, vastaavanlaiseen esimerkkiin. Elinkeinoelämän keskusliiton laatimassa työelämän kielitaitotarpeita kartoittaneessa selvityksessä (EK 2010) SOLin kehitysjohtaja Merja Oljakka kertoi monikulttuurisessa työyhteisössä varsin tavallisesta tilanteesta, jossa työntekijällä ja esimiehellä ei ole yhteistä kieltä, jolla kommunikoida. Tällöin työohjeet voidaan Oljakan mukaan antaa englanniksi, mutta joskus joudutaan käyttämään myös kuvakoodituksia ammattisanaston puutteita paikkaamaan. Oljakka totesi myös, että SOL ei tarjoa henkilöstölleen suomen kielen koulutusta.

Nämä kaksi esimerkkiä saivat minut jälleen kerran pohtimaan kielitaidon merkitystä ammatillisen osaamisen ja työelämässä toimimisen kannalta. Ovatko kielitaitovaatimukset erityisesti maahanmuuttajien osalta löyhentymässä? Eikö suomen kielen taitoa enää vaadita joidenkin perustyötehtävien hoitamiseen? Riittääkö vain ammatin ydinosaamisen hallinta? Asiaa vielä kärjistäen: Onko jopa *Ett ögonblick* liian suuri vaatimus työntekijän kielitaidolle? Kysymyksen tekee mielenkiintoiseksi se, että samaan aikaan eri yhteyksissä korostetaan kielitaidon tärkeyttä osana työntekijän ammattitaitoa. Erityisesti työntekijätehtävissä kielitaitovaatimusten on todettu kasvavan jatkuvasti (EK 2010).

Maahanmuuttajien työttömyysaste on kantaväestöön verrattuna yli kaksinkertainen. Yhtenä syynä maahanmuuttajien heikompaan asemaan työmarkkinoilla on todettu olevan kielitaito (TKTH 2009.) Näin ollen voisikin olettaa, että kielitaito on tärkeää paitsi työtehtävien hoitamisen, myös työyhteisössä toimimisen kannalta. Ilman suomen kielen taitoa maahanmuuttaja on vaarassa eristäytyä työyhteisöstä ja ympäröivästä yhteiskunnasta. Vastaavanlainen tilanne voi kohdata myös ulkomailla työskenteleviä suomalaisia, erityisesti silloin kun työyhteisön virallisena kielenä on jokin muu kieli kuin englanti.

Kielitaito ja kansalaisuus

Kielitaito on useassa yhteydessä katsottu välttämättömäksi edellytykseksi yhteiskunnan toimintoihin osallistumisen kannalta. Monissa maissa kielitaito yhdistetäänkin nykyisin kansalaisuuden saamiseen. Esimerkiksi Australiassa kansalaisuutta hakevan henkilön on osallistuttava erityiseen kansalaisuustestiin englannin kielellä. Testissä kansalaisuutta hakevan henkilön maan ja kulttuurintuntemusta testataan tarkoitusta varten laaditun taustamateriaalin pohjalta. 73-sivuisen esitteen lukeminen englannin kielellä edellyttää varsin hyvää englannin kielen taitoa. Myös monissa Euroopan maissa kansalaisuus on yhdistetty kielitaitoon. Suomessa Yleisten kielitutkintojen keskitason suomen tai ruotsin kielen testin suorittaminen tasolla 3 on yksi kansalaisuuden saamiseen vaikuttavista kriteereistä. Viime aikoina kansalaisuuden ja kielitaidon ykkemistä toisiinsa on myös kritisoitu.

Suomen tai ruotsin kielen taidon merkitystä työperäisen maahanmuuton yhteydessä tulisi pohtia edelleen. Jos maahanmuuttajat nähdään ensisijaisesti Suomen työvoimapulan paikkaajina, suomen kielen oppimista ei tällöin juuri painoteta ja viestintä työpaikoilla voi tapahtua esimerkiksi englanniksi. Sen sijaan jos ajatellaan pysyvämpää ja täysivaltaisempaa jäsenyyttä yhteiskunnassa, suomen tai ruotsin kielen taitoa ei voida sivuuttaa.

Otsikossa esittämäni kysymykseen ei ole helppoa ja yksiselitteistä vastausta, sillä ammatissa toimimisen edellyttämä kielitaito sisältää paljon myös muita, ei-kielillisiä elementtejä, kuten esimerkiksi ilmeitä, eleitä ja myötätunnon osoittamiskykyä. Tai ääritapauksessa pelkästään ammattitaidon osoittamista valitsemalla sopiva veitsi sipulin leikkaamiseen. Kysymys lienee ennen kaikkea siitä, miten vaatimattomaan kielitaitoon henkilö itse on tyytyväinen ja tarjoaako kielikoulutuksemme riittävän monipuolisia mahdollisuuksia kielitaidon kehittämiseen sitä haluaville. Kuka päättää siitä, mitkä tiedot ja taidot työelämässä osoittautuvat yksilön itsensä kannalta tarpeellisiksi, ja kenen vastuulla taitojen hankkiminen ja kehittäminen viime kädessä on?

Kirjoittaja toimii yliopistotutkijana Kielikoulutuspolitiikan verkostossa.

Lähteet

EK 2010. *Työelämässä tarvitaan yhä useampia kieliä. EK:n henkilöstö- ja koulutustiedustelu 2009*. Helsinki: Elinkeinoelämän keskusliitto.

Härmälä, M. 2008. Riittääkö *Ett ögonblick* näytöksi merkonomilta edellytetystä kielitaidosta? Kielitaidon arviointi aikuisten näyttötutkinnoissa. Jyväskylä Studies in Humanities 101. Jyväskylän yliopisto.

OSAMA-hanke. Maahanmuuttajien osaamisen tunnistaminen alkuvaiheessa. Saatavissa <http://www.omnia.fi/Resource.phx/sivut/sivut-omnia/omnia/kehittamistoiminta/projektit.htx>

TKTH 2009. Maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan elämän eri osa-alueilla. Työterveyslaitos, Kuntoutussäätiö, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavissa www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/setu/liitteet/Setu_9-2009.pdf

Tähän artikkeliin liittyvät asiasanat:
ammattillinen kielitaito, maahanmuuttajat